

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบัน ได้มุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร คุณภาพสำคัญอันจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีต้องเริ่มตั้งแต่วัยทารกอันเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิต ปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรแม่และเด็กประมาณ 2 ใน 3 ของประชากรทั้งประเทศ การให้บริการอนามัยแม่และเด็ก จึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรที่มากกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศ จึงถือได้ว่าการพัฒนางานอนามัยแม่และเด็ก เป็นรากฐานการพัฒนาสาธารณสุขของประเทศ

ปัจจุบัน อัตราตายของทารกในประเทศไทย ปี 2537 เท่ากับ 28 คนต่อการเกิดมีชีวิตคน ซึ่งถึงแม้จะลดลงมากเมื่อเทียบกับอัตราตายของทารก เมื่อสี่สิบปีก่อน แต่ก็ยังสูงกว่าเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ซึ่งกำหนดให้ไม่เกิน 23 คน ต่อการเกิดมีชีวิตคน (1) ขณะที่ประเทศในภูมิภาคเดียวกัน ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย และ สิงคโปร์ มีอัตราตายของทารก เท่ากับ 14 คน และ 5 คนต่อการเกิดมีชีวิตคน (2) สาเหตุการเสียชีวิตของทารกส่วนใหญ่เกิดจากโรคอุจจาระร่วง และโรคติดเชื้อของระบบทางเดินหายใจ (3) จากรายงานขององค์การยูนิเซฟ (4) ระบุว่าในประเทศกำลังพัฒนาทารก อายุ 4-6 เดือนแรก ที่ไม่ได้กินนมแม่หรือได้รับการเลี้ยงด้วยนมผงสูตรผสมจะเสี่ยงต่อการป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วงและโอกาสจะเสียชีวิตเพราะ โรคอุจจาระร่วง สูงถึง 25 เท่าของทารกที่ได้เลี้ยงด้วยนมแม่ในช่วง 6 เดือนแรก และการให้นมผงควบคู่ไปกับนมแม่ก็ยิ่งทำให้เด็กมีโอกาสเสียชีวิตมากเป็น 10 เท่า ของทารกที่กินนมแม่เพียงอย่างเดียว (5) นมแม่มีสารซึ่งสามารถป้องกันโรค และ อากาศติดเชื้อโรคระบบทางเดินอาหารและโรกระบบทางเดินหายใจได้ ดังนั้นการให้ลูกกินนมแม่ในระยะ 4-6 เดือนแรกของชีวิตจะช่วยลดอัตราการติดเชื้อทางเดินอาหารและโรคติดเชื้อทางเดินหายใจ ซึ่งเป็นสาเหตุการตายที่สำคัญในวัยทารกได้มาก

ปัจจุบันวงการแพทย์ทั่วโลกยอมรับว่าธรรมชาติได้สร้างน้ำนมแม่ให้เป็นอาหารที่ดี และ สมบูรณ์ที่สุด สำหรับทารก เพราะ มีสารอาหารที่พอเหมาะกับความ ต้องการของทารกไปถึง 6 เดือน เพื่อให้ทารกได้รับคุณค่าสูงสุดจากการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงอายุ 4- 6 เดือนแรก ทารกควรได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียว (5,6) และเมื่อ ทารกอายุ 6 เดือน ปริมาณน้ำนมแม่อย่างเดียวนั้น ไม่เพียงพอต่อทารกจึงควรให้อาหารเสริมเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการให้ น้ำนมแม่ สำหรับระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้น ไม่มีข้อจำกัดแน่นอนจนสามารถให้นมแม่ ต่อไปเรื่อย ๆ แม้ว่าเด็กจะรับประทานอาหารได้มากขึ้นจน เป็นอาหารหลักและนมแม่เป็นอาหาร เสริม นมแม่จึงเป็นอาหารที่มีคุณค่ามากนอกเหนือจาก ราคาถูก มีภูมิคุ้มกันโรค ป้องกันโรคขาด สารอาหาร ทำให้เด็กเจริญเติบโตทั้งทางร่างกาย สมอง และ จิตใจ ทั้งช่วยสร้างความผูกพัน อ่อนน้อมระหว่างแม่กับลูก ในส่วนของแม่เอง จะได้ประโยชน์ คือ มดลูกเข้าอู่เร็ว ลดการเป็น โรคอ้วน สะดวก และประหยัดเศรษฐกิจ ทั้งยังลดอัตราการเกิดมะเร็งเต้านมในแม่อีกด้วย (7)

แม้จะมีรายงานวิจัยถึงผลดี และประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มาเพื่องใดก็ตาม แต่จากการศึกษาของ สมชาย ครุรงค์เดช (8) พบว่า จากอดีตที่ผ่านมาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ลดลงตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในเขตเมืองของประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย ทั้งนี้เป็นผลจากความกดดันในเชิงเศรษฐกิจ ถึงแม้ประเทศไทยจะมีการณรงค์ส่งเสริมการเลี้ยง ลูกด้วยนมแม่มา ตั้งแต่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520- 2524) เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539)) แต่จากการศึกษา (9)พบ ว่า ระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่กลับลดลง โดยพบว่าอายุเฉลี่ยเมื่อหย่านมแม่ในเขตเมือง ลดลงจาก 12.9 เดือนใน ปี พ.ศ. 2513 เป็น 9 เดือน ในปีพ.ศ. 2522 ขณะที่เมื่อดำเนินสู่ แผนพัฒนาฯฉบับที่ 7 โดยจากผลการสำรวจทั่วประเทศเมื่อเดือน สิงหาคม-กันยายน พ.ศ. 2536 (10) พบว่า อายุเฉลี่ยเมื่อหย่านม ในเขตเมืองเหลือเพียง 4 เดือน และในเขตชนบทเป็น 8 เดือน โดยพบว่า อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวในระยะ 4 เดือนแรกในเขตเมือง เป็น 0 % เขตชนบท 0.2 % และความนิยมในการเลี้ยงลูกนมแม่ได้อย่างต่อเนื่องนานที่สุดได้ เพียง 3เดือน จากสถานการณ์ดังกล่าว กองอนามัยครอบครัว กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข จึงมีนโยบายที่จะเร่งรัดงานอนามัยแม่ และเด็กให้สูงขึ้นด้วย ประสิทธิภาพ และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 7(พ.ศ.2535-2539) ได้เน้นนโยบายด้าน เด็กโดยให้ทารกได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียวมานาน 4-6 เดือนแรก โดย ตั้งเป้าหมายไว้ 15 % ในปีพ.ศ. 2537 และ เพิ่มขึ้น 30 % ใน ปีพ.ศ. 2538 และ ให้นมแม่ติดต่อกันนานได้ถึง 2 ปี โดยให้อาหารเสริมหลังจากเด็กอายุ 4-6 เดือนไปแล้ว

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า มารดาส่วนใหญ่ยังไม่มีควมนิยมนที่จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เท่าที่ควร โดยเฉพาะในเขตเมือง ทั้งนี้ อาจเนื่องจากความจำเป็นทาง สังคม เศรษฐกิจ หรือ ขาดความรู้ ความเข้าใจที่แท้จริงในเรื่องนี้ หรือขาดการสนับสนุนจากครอบครัว และชุมชน ใน ระยะหลังคลอด ดังนั้น การสร้างปัจจัยเอื้ออำนวย ให้มารดากลับมาเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพิ่มขึ้นนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการอย่างเป็น รูปธรรม และ เป็นระบบมาก ขึ้นประกอบกับ ปี พ.ศ.2534 องค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์การส่งเสริมเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นพิเศษและ ได้คัดเลือกไทยเป็น 1 ใน 12 ประเทศของโลก ให้เป็นแกนนำในโครงการ โรงพยาบาลสาขาสัมพันธแม่-ลูก (Baby Friendly Hospital Initiation) ให้บริการโดยยึดหลักการ "บันได 10 ขั้นสู่ความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่" (Ten steps to successful breastfeeding) ได้แก่ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. มีนโยบายการส่งเสริม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เป็นลายลักษณ์อักษรที่ สื่อสารกับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขทุกคนได้เป็นประจำ
2. มีกอบรมบุคลากรทางการแพทย์ และสาธารณสุขทุกคนให้มีทักษะที่จะน่านโยบายนี้ไปปฏิบัติ
3. ชี้แจงให้แก่หญิงตั้งครรภ์ทุกคน ทราบถึงประโยชน์ และวิธีการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่
4. ช่วยแม่เริ่มให้ลูกดูดนมทันทีหรือภายในครึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอด
5. สอนให้แม่รู้วิธีเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และวิธีทำให้น้ำนมคงมีปริมาณพอเพียงแม้ว่าแม่จะต้องจากลูก
6. ออ่าให้นมผสม, น้ำ ,อาหารอื่นหรือเครื่องดื่มอื่นใดแก่เด็กแรกเกิด นอกจาก นมแม่แล้วแต่จะมีข้อบ่งชี้ทางการแพทย์
7. ให้แม่และลูกอยู่ในห้องเดียวกันตลอด 24 ชั่วโมง
8. สนับสนุนให้ลูกได้ดูดนมแม่ตามที่ลูกต้องการ
9. ออ่าให้ลูกดูดหัวนมยาง หรือหัวนมปลอม(หัวนมหลอก)
10. ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มสนับสนุนการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่ เพื่อรองรับ หรือช่วยเหลือเมื่อแม่ออกจากโรงพยาบาล

โรงพยาบาลร้อยเอ็ด เป็น โรงพยาบาลประจำจังหวัด ที่เข้าร่วมโครงการนี้โดยเริ่มดำเนินการ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2536 ซึ่งได้ดำเนินการพร้อมกับสถานบริการสาธารณสุขของรัฐทุกแห่ง (รวมทั้งโรงพยาบาลชุมชน 13 แห่ง) ในจังหวัดร้อยเอ็ด จนถึงปัจจุบันมีกิจกรรมโดยยึดหลัก บันได 10 ขั้น สู่ความสำเร็จ ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีหลักการให้มารดาทุกคนที่มาฝากครรภ์ หรือ มาคลอดบุตรที่โรงพยาบาลร้อยเอ็ด ได้รับ

ความรู้ และชักจูงให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวอย่างน้อย 4-6 เดือน และเมื่อมารดาคลอดบุตรแล้ว ถ้าเป็นการคลอดปกติจะได้รับการกระตุ้นโดยเจ้าหน้าที่ให้แม่ได้เริ่มให้ลูกดูดนมแม่ทันทีหลังคลอด หรือ ภายในครึ่งชั่วโมงหลังคลอด และในกรณีที่ผ่าตัดคลอด เจ้าหน้าที่จะนำลูกมาให้แม่ให้นมลูก ทันทีที่พ้นจากสลบภายหลังจากตัดคลอดและแม่รู้สึกตัวดี โดยให้ลูกอยู่กับแม่แบบเนื้อแนบเนื้ออย่างน้อย 30 นาที และ หลังจากเมื่ออ้าสนแม่และลูกไปอยู่ที่แผนกหลังคลอดพร้อมกันแล้ว เจ้าหน้าที่ประจำแผนกจะสาธิตและช่วยเหลือแม่ให้ลูกดูดนมแม่ได้อย่างถูกต้อง โดยอาศัยหลัก 3 ประการ คือ คุณเร็ว คุณบ่อย และคุณอย่างถูกวิธี (3 คุณ) นอกจากนี้ยังมีบริการให้อาหารอื่น เช่น น้ำ เครื่องดื่มนมผสม แก่ ทารกแรกเกิด เว้นแต่มีข้อบ่งชี้ทางการแพทย์ ทั้งนี้เพราะการให้น้ำ และ อาหารอื่น ๆ แก่ ทารกที่กินนมแม่จะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวตั้งแต่แรกเกิด-4 เดือนได้ และเมื่อมารดากลับไปอยู่บ้านแล้วจะได้รับการเยี่ยมหลังคลอด จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชนหรือพยาบาลชุมชน

จากความสำเร็จของการเร่งรัด ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข กลุ่มงานเวชกรรมสังคม โรงพยาบาลร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านสาธารณสุขทั้งหมด ในชุมชนเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด และ เป็นโรงพยาบาลในโครงการโรงพยาบาลสาธิตสัมพันธ์แม่-ลูก ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา จึงสนใจที่จะศึกษาถึงพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาในระยะ 2 ปีแรกของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร มีปัจจัยใดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการ วางแผน พัฒนาปรับปรุง ระบบการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญสนับสนุนส่งเสริมให้มารดา ในเขตเทศบาลเมืองประสบผลสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กไทยทุกคนไม่เพียงแต่รอดชีวิตเท่านั้น แต่ส่งผลให้ มารดา และ เด็กมีสุขภาพดีถ้วนหน้า ใน ปี พ.ศ. 2543 อันจะเป็นการช่วยส่งเสริมสุขภาพของเด็กไทย ในการร่วมพัฒนาเด็กตามเป้าหมาย "กึ่งศวรรษพัฒนาสุขภาพเด็กไทยปี พ.ศ.2538 " และ ยังเป็นการสนองตอบนโยบายพัฒนาด้านสาธารณสุขของประเทศ ที่พัฒนาให้ประเทศไทยเป็นแกนนำของโลกใน โครงการสาธิตสัมพันธ์แม่ - ลูก ต่อไป

คำถามการวิจัย

1. พฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระยะ 4 เดือนแรกของบุตรคนสุดท้ายที่ตั้งแต่นแรกเกิด ถึง 2 ปี ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด เป็นอย่างไร
2. ความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดาที่มีบุตรคนสุดท้ายอายุไม่เกิน 2 ปี (ใน 2 ปีแรก of โครงการโรงพยาบาลสาขาสัมพันธ์แม่-ลูก) เป็นอย่างไร
3. การปฏิบัติงานในด้านการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด เป็นอย่างไร
4. ภาวะสุขภาพด้านเจ็บป่วยของบุตรในระยะ 4 เดือนแรกหลังคลอด กับพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระยะ 4 เดือนแรกหลังคลอดและปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ในช่วง 2 ปีแรก ของโครงการโรงพยาบาลสาขาสัมพันธ์แม่-ลูก ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด อำเภอ เมือง จังหวัด ร้อยเอ็ด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาถึงอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระยะ 4 เดือนแรกในบุตรอายุ 0- 2 ปี โดยจำแนกพฤติกรรมการเลี้ยงลูกในระยะ 4 เดือนแรกเป็น 3 ประเภท คือ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว, การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นอาหารหลัก และการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ร่วมกับอาหารอื่น
2. เพื่อศึกษาความรู้ และ ทศนคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ในมารดาที่มีบุตรอายุไม่เกิน 2 ปี ที่มาคลอดในโรงพยาบาลสาขาสัมพันธ์แม่-ลูกและคลอดกับสถานบริการอื่น ๆ ที่ไม่ใช่โรงพยาบาลสาขาสัมพันธ์แม่-ลูก
3. เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด
4. เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างสุขภาพด้านการเจ็บป่วยของบุตรในระยะ 4 เดือนแรก ได้แก่ โรคอุจจาระร่วงและโรคระบบทางเดินหายใจ ในมารดาที่มีพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แตกต่างกัน
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ , ทศนคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของมารดาที่มีบุตรอายุไม่เกิน 2 ปีในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด กับพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระยะ 4 เดือนแรก

สมมติฐานการวิจัย

1. ความรู้และทศนคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ สัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ใน 0-4 เดือนแรก
2. ความรู้และทศนคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ระหว่างมารดาที่คลอดกับไม่ได้คลอดในโรงพยาบาลสาขาสัมพันธ์แม่-ลูกแตกต่างกัน
3. พฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ในระยะ 4 เดือนแรก ระหว่างมารดาที่คลอดกับไม่ได้คลอดในโรงพยาบาลที่เป็นโรงพยาบาลสาขาสัมพันธ์แม่-ลูกแตกต่างกัน
4. อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวในระยะ 4 เดือนแรกของมารดาที่คลอดลูกในปีแรกและปีที่ 2 ของโครงการโรงพยาบาลสาขาสัมพันธ์ แม่-ลูก แตกต่างกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการประเมินผลการดำเนินงานโครงการ"โรงพยาบาลสาธิตสัมพันธแม่-ลูก" ซึ่งโรงพยาบาลร้อยเอ็ดได้ดำเนินการมาครบ 2 ปี (พ.ศ.2536-2538)และจะดำเนินการต่อไป
2. เป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้บริหารทางการแพทย์ และสาธารณสุข ปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ดีขึ้น เพื่อให้การดำเนินการโครงการโรงพยาบาลสาธิตสัมพันธแม่-ลูก มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นแนวทางในการนำไปกำหนด เพื่อวางแผนการปฏิบัติงาน และติดตามเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในชุมชนให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาออกเป็นดังนี้

ตัวแปรอิสระ

- โรงพยาบาลสาธิตสัมพันธแม่-ลูก
- ลักษณะประชากรของมารดา
- ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
- ทักษะเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
- ปัจจัยด้านสุขภาพของบุตร

ตัวแปรตาม

- พฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
- การห่านนมแม่

คำนิยามที่ใช้ในการวิจัย

ความรู้ หมายถึง ความสามารถของ มารดาในการ จำ หรือ เข้าใจ ข้อเท็จจริง ตามเนื้อหา เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ได้แก่ ประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ปัญหา อุปสรรค จากการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และ แนวทางการทำให้น้ำนมมารดาพอเพียงสำหรับลูก

ทัศนคติ หมายถึง ความเชื่อ ความรู้สึกของ มารดาที่มีต่อ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ได้แก่ คุณค่าของ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ คือดัว มารดา และ ลูก

พฤติกรรมกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ หมายถึง การปฏิบัติเกี่ยวกับ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของมารดาในระยะ 4 เดือนแรกหลังคลอด ประกอบด้วย

- การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว (Exclusive breastfeeding) หมายถึง การที่ทารกได้รับน้ำนมแม่ แต่เพียงอย่างเดียว ทุกมื้อ จะโดยการดูดจากเต้านม หรือบีบใส่ภาชนะ ไว้กระป๋อง ที่ มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน สกเว้นการให้ยา วัคซีน เกลือแร่ ตามความเห็น ของแพทย์

- การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นอาหารหลัก (Predominant breastfeeding) หมายถึง การที่มารดาให้นมแม่เป็นอาหารหลักแก่ทารกแต่ขณะเดียวกันทารกก็ได้รับน้ำ หรือ ของเหลวอื่นที่มีน้ำเป็นองค์ประกอบหลัก เช่น น้ำผลไม้, น้ำเกลือแร่ ยา วัคซีน สกเว้นการให้อาหาร เสริมหรือนมผสม

- การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ร่วมกับอาหารอื่น (Supplementary breastfeeding) หมายถึง การที่มารดาให้นมตนเองร่วมกับการให้อาหารเสริมอื่น ๆ เช่น นมผสม นมผง ข้าวบด กล้วยครูดหรือ อาหารเสริมแก่ทารก

ระยะเวลาที่ได้ลาพักหลังคลอด หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่หลังคลอดบุตรจนถึงเริ่มทำงานของมารดาหลังคลอดซึ่งงานที่ทำนับเป็นอาชีพอาจเป็นงานที่ทำในบ้าน หรือ ทำนอกร้าน

ระยะเวลาที่ลูกเริ่มคลอดนมมารดาครั้งแรกหลังคลอด หมายถึง ช่วงระยะเวลาที่ ทารก ได้ดูดนมแม่ครั้งแรกนับ ตั้งแต่แรกเกิดโดยนับเป็นชั่วโมง

ระยะเวลาที่ลูกเริ่มได้รับน้ำ เครื่องดื่ม หมายถึง ระยะเวลา ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง วันที่ลูกเริ่มได้รับ น้ำหรือเครื่องดื่มที่มีน้ำเป็นองค์ประกอบครั้งแรก

ระยะเวลาที่ลูกเริ่มได้รับอาหารอื่น หมายถึง ระยะเวลา ตั้งแต่ แรกเกิด จนถึง วันที่ลูกเริ่ม ได้รับอาหารอื่นนอกเหนือจากนมแม่ นับเป็นวัน

การหย่านมแม่ หมายถึง การที่ทารกไม่ได้รับน้ำนมแม่เลยทุกมื้อ

เขตเทศบาลเมือง หมายถึง เขตชุมชนที่อยู่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองของจังหวัด

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

